

Konrad Hennig

Myślenie utopijne w karbach nauki

[résumé]

Pojęcie utopii przebyło w naukach społecznych długą drogę. Początkowo występowało jedynie jako termin literacki, aby stać się z czasem epitetem dezawuuującym koncepcje przeciwnika za jej irracjonalizm, dalekosiężność, brak możliwości realizacji. Najpewniejszą rzeczą, jaką możemy powiedzieć o utopii, jest to, że stanowi ona miejsce, którego nie ma. Każdy, kto na nie patrzy, widzi je inaczej, a ponieważ tego miejsca nie ma, nie możemy ustalić, jak ono rzeczywiście wygląda. Wpływ na nasze postrzeganie tego miejsca mają czynniki tkwiące w nas, a nie w tym miejscu. Nie sposób więc powiedzieć, czym utopia powinna być, gdyż nie ma w niej nic, co by ją określało, oprócz faktu, że jej nie ma. Zauważmy, że miejscami, których nie ma, są zarówno utopie, jak i dystopie. Dopiero uzupełnienie kalamburu Morusa o drugą możliwą etymologię przedrostka „u” przed greckim słowem *topos* pozwala na odróżnienie tych dwóch przeciwstawianych sobie miejsc. Utopia z przedrostkiem „ou” jest miejscem, którego nie ma, lecz z przedrostkiem „eu” staje się już krainą dobra, szczęścia i doskonałości. Jeżeli jesteśmy w stanie zgodzić się, że dobrego miejsca na świecie nie ma, uzyskamy drugą pewną informację na temat utopii. Utopia staje się dobrym miejscem, którego nie ma. Jest to jedyna pewna wiedza na temat utopii, na której powinniśmy się oprzeć.

Pojęcie „myślenie utopijne” powtarza się w pracach teoretyków utopii w bardzo różnych kontekstach. Bywa ono traktowane jako rozumowanie oderwane od rzeczywistości, dążenie do niemożliwego, postulowanie zmian w kierunku absolutnego dobra, synonim myślenia autystycznego i nieukierunkowanego, bywa utożsamiane z duchem utopii, a przeciwstawia mu się konserwatyzm. Sformułowanie ścisłej definicji myślenia utopijnego, zawierającej tylko te składniki, które rzeczywiście się w niej mieszczą, będzie celem naszego wystąpienia. Myślenie utopijne jest, naszym zdaniem, rodzajem myślenia, ignorującym prawa i ograniczenia rzeczywistości, charakteryzującym się mechanicyzmem oraz dążeniem do wieczności, doskonałości i całościowości badań i proponowanych rozwiązań. W tekście wystąpienia zajmiemy się rozwinięciem poszczególnych pojęć zawartych w powyższej definicji.